

**„Füvön létemben fordítám meg” – Reneszánsz *imitatio* és *aemulatio* Balassi Bálint
„Széjjel tündöklenni” kezdetű és Michael Marullus *Ad Manilium Rhallum* című verse
alapján**

„Szép dolgok kis számban vannak, s minden éles elme, amidőn valamely tárgyról gondolkozni kezd, a legjobb után fut; nem csoda tehát, hogy olykor többen ugyanarra bukkannak rá, s nem kicsinységnek tűnik számomra e században, midőn a főbb szépségek legnagyobb része már le van foglalva...” – fogalmazza meg Giambattista Marino Claudio Achillinek írt levelében azt a szemléletmódbeli sajátosságot, mely megteremti az alapját a reneszánszban különösen felértékelődő (és mind magyar, mind európai viszonylatban felmérhetetlen hatással bíró) *imitatio* és *aemulatio* irodalmi gyakorlatának.

Kutatásomban e két fogalom alapján vizsgálom meg Michael Tarchaniota Marullus *Ad Manilium Rhallum* című ódáját, mely azon túl, hogy Horatius *I./9. carmen*-jét parafrázeálja, a Marino által is leírt „fordítás, utánzás, fosztogatás” hármas eszköztárával merít a latin líra kincsestárából, és Balassi Bálint „*Széjjel tündöklenni*” kezdetű költeményét, melynek a fent említett vers ugyanígy mintaszövegeül szolgál. (Alapvető értelmezési problémát vet fel már az is, hogy míg Balassi Bálint a költemény kolofonjában fordításnak nevezi művét, addig mai fogalmaink szerint leginkább a parafrázis fogalomkörébe sorolható.)

Előadásomban tehát a művek filológiai, szerkezeti és tematikus összevetésével bemutatom, hogyan alakul át egy sztoikus-epikureus filozófiával átítatott locus amoenus óda¹ egy városi környezetbe helyezett, honvágyat tematizáló tavasz-dicsérő énekké. Ezt követően pedig rátérek arra, hogyan lesz végül mindez egy szerelmi-vitézi-istenes tematikát vegyítő verssé, a vulgáris nyelvű költészet nevében, az első ismert magyar anyanyelvi költő tollából.

A két vers részletes elemzése során igyekszem rávilágítani arra is, hogyan múlja felül Balassi Bálint a neolatin költészet szövegmontázst létrehozó *imitatio*-játékait *aemulativ* gesztusaival. Említést teszek a fordítás és a parafrázis fogalmainak kérdéseiről (kitérve az időbeli távolság miatt létrejövő terminológiai problémákra is), a műveket ért hatásról a kulturális közeg, illetve az irodalmi és a mitológiai hagyomány tekintetében, illetve az arányok és hangsúlyok eltolódásáról mind formai, mind tartalmi téren. Legvégül pedig ismertetem a felmerült szövegkritikai problémákat, és egyúttal a Balassi Bálint összes műveinek kritikai kiadásában található Marullus-fordítás korrigálására is kísérletet teszek.

¹ Szó szerinti fordítása: kellemes, gyönyörű hely. Az antik irodalomban toposzként működik: vonatkozhat a vershelyzetre (ebben az esetben a városi környezet ellentétéként működik), de metaforikusan egy idealizált lelki tájként is értelmezhető. (Esetünkben mindkét jelentése érvényes lehet.)